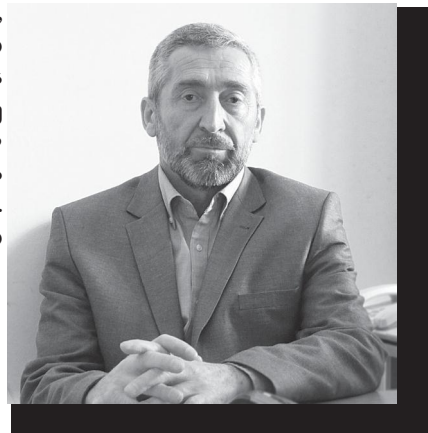

ავთანდილ არაბული

”სიმღერის” კომპიკური დანიშნულებისათვის
ხალხურ პოეზიასა და პაჟას შემოქმედებაში

”მღერა” ლექსიკური ერთეული იმ სიტყვათა რიგს განეკუთვნება, რომლებიც ქართული მწიგნობრობის მთელი ისტორიის განმავლობაში ძირითადი (და აქტიური) ლექსიკური ფონდის კუთვნილებას წარმოადგენს და, ამავე დროს, ენის განვითარების განსაზღვრულ ეტაპზე მნიშვნელოვან სემანტიკურ ცვლილებებს დაქვემდებარებია. კერძოდ, ძველ ქართულ წერილობით წყაროებში ამ სიტყვას არსად უდასტურდება ის მნიშვნელობა, რაც თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში აქვს. ილია აბულაძეს საჭიროდ მიუჩნევია, თვით მღერა ერთეული ომონიმური ფორმით წარმოედგინა:

მღერა ძვრა, თამაშობა, ხტობა, ცეკვა; ”კიცხევა”, ”მოკიცხვა”, დაცინვა, ”ლალობა”. იმღერდის წინაშე ჩუენსა (M მსჯ. 16, 25); დავით... იმღერდა წინაშე ღმრთისა ყოვლითა ძალითა (M, I ნშტ. 13, 8); იმღერიედ რად მატლნი შორის დამჰალსა ჳორცსა (Ath-11, 203v); დღენი და ღამენი... გუემღერიან ჩუენ, ვითარცა ყრმანი რად იმღერიედ ბირთუთა მიმოგდებით (მ. სწ. 253, 5)...

მღერა თამაში: საკიცხელ არს გონიერთა კაცთა კენჭებითა მღერად (A-92, 727).

როგორც ვხედავთ, სიტყვის ომონიმური გაყოფის საფუძველია, ერთი მხრივ, თამაში (”თამაშობა”) – დაკავშირებული ადამიანის სხეულებრივ პლასტიკასთან, ხოლო მეორე მხრივ, თამაში როგორც სათამაშო საგნების გამოყენება. ამავე დროს, პირველი ერთეულის განმარტებაში ჩანს ორი მნიშვნელობა: ა) თვით სხეულის მოძრაობა და ბ) მოძრაობით გამოჯავრება, დაცინვა (მღრ. დაღრეჯა – დაეღრიჯება).

ამავე ფუძის სხვა ლექსიკური ერთეულებიც იმავე მნიშვნელობას ასახავს:

სიმღერა - თამაში, ”საკიცხავი”, ხუმრობა. აღდგეს სიმღერად (1 კორ. 10, 7); იწყეს ცხენთა მათ სიმღერად (მრ.თ. A, ანტ.დ. 34); ვითარცა ყრმანილა იმღერიედ ნიგუზითა, გინა თუ სხვთა სიმღერითა (Ath.-11, 78r). ესმა მუნით გამო ჳმად სიმღერისად (ბალ. 50, 14)...

მემღერი - მოლხინე, მოცეკვავე, მოთამაშე, ”მომღერალი”. შენ მაქებელნი და მემღერნი პატივით შეგასხმიდეს (Ath.-11, 92r).

პარით-მემღერი - ”განცხრომა”. ესმა ჳმად სახიობისად და პარით-მემღერთად (C ლ. 15, 25).

მომღერალი, მომღერი – მოთამაშე; მღერალი, მგალობელი; "მანიობელი". საქმენი ამის სოფლისანი მსგავს არიან ყრმათა მომღერალთა... (მ. სწ. 112, 2); ჰრქუა მას მომღერალმან მან... ვთქუა სიმღერად შენთვს (H-341, 83); მომღერისა მიმართ ნუ აღერევი (pb. ზირ. 9, 4).

მღერა ტაბლით – ძვლით, კამათლით თამაში. რომელი არა იმღერდეს ტაბლით, არამედ იყოს იგი მოცალე სხვსათვს (ბ. კეს.-ექუს. დღ. 122, 7).

საყურადღებოა, რომ "მომღერალის" კონტექსტში უკვე ჩანს "ზმიანობის, გალობის" სემანტიკა. უნდა ვივარაუდოთ, რომ სემანტიკური გადაწვევის საფუძველი გამზდარა თამაშთან დაკავშირებული ზმიანობა: "თამაში" > "თამაშის ზმიანობა" > "თამაშის (ცეკვის) აკომპანირება" > "დაკვრა" > "სიმღერა".

ფაქტია **მღერა** და **სიმღერა** მასდარულ ფორმათა თანაარსებობა ძველი ქართულისავე დონეზე. ეს თანაარსებობა, ფაქტობრივად, უნიკალურია, ვინაიდან მაგალითების მიხედვით სახელზმნის წარმოების ეს მოდელები ერთმანეთს გამოიცხადებენ. იმ ზმნას, რომელსაც არქაული პრეფიქსული მასდარი ეწარმოება (**სისრა**, **სიტყვა**, **სიძვეა**...), ოდენსუფიქსური წარმოება არა აქვს და – პირიქით. შეიძლება გვეფიქრა, რომ სი- პრეფიქსიან წარმოებას საწყის დონეზე მასდარული კი არა, მიმღებური შინაარსი ჰქონდა: "ნამღერი" ("სამღერი")? მაშინ შეიძლებოდა აქ გვეძებნა აღნიშნული სემანტიკური ცვლილების ამოსავალი წერტილი...

სულხან-საბა ორბელიანი **მღერ**- ძირის ლექსიკურ ერთეულებს ძირითადად იმავე მნიშვნელობით განმარტავს, რაც მათ ძველ ქართულში უდასტურდება:

მღერა – თამაშობაში ნახე. **მემღერნი** (3,4 ესაია) მოთამაშენი. **სიმღერა** (32,7 გამოსლ.) მსოფლიო ჯმონახეა.

"ზმიანობის" სემანტიკა ჩანს ასევე მომღერალი სიტყვის განმარტებისას: *"სამუსიკოთა ჯმიანი, ვინა მოასპარეზე და მეფუნდრუკე, ვინა მემორინე"*. C რელაქციაში ჩნდება ვარიანტი: *"ჯმითა სამუსიკოთა ტკბილად მსოფლიოთა ლექსთა მოქმელი"*.

ეს ის შემთხვევაა, როდესაც ლექსიკოგრაფიული კონსერვატიზმი ხელს უშლის სიტყვის სემანტიკურ ცვლილებათა დინამიკის ასახვას; ხოლო მხატვრული შემოქმედება, პირიქით, ზოგჯერ ანგარიშს არ უწევს მწიგნობრულ ჩარჩოებს. ამისი თვალსაჩინო ილუსტრაციაა საბას ცნობილი იგავი "აქლემი და ვირი":

ვირმან უთხრა აქლემსა:

– ძმაო, **სიმღერა** მინდა ვსთქვაო.

აქლემმან დაუშალა:

– ნუ ძმაო! აღარ გახსოვს, რას ვირს ვიყავითო? არამც ახლოს კაცნი იყვნენ, ხმა ესმათ, წაგვიყვანონ და უარესი გვიყონო.

არ დაიჯერა ვირმა და დაიყოყმანა მეტად მცალკე სიმღერა მოუვიდა...

ბარემ ისიც გავიხსენოთ, როგორ მოუგო აქლემმა ნიშნი:

– იბისთან **სიმღერას** ამისთანა ადგილის სამაია და ცეკო უნდაო.

სრულიად აშკარაა, აქ **მღერა** და **თამაში** (ცეკვა) სინონიმები კი არა, სემანტიკურად ურთიერთგამიჯნული ერთეულებია. საბას ეპოქისათვის ამგვარი სურათის გამოვლენა მოულოდნელი სულაც არ არის, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ასეთი სემანტიკური გადაწვევა რუსთაველის ენაში უკვე აშკარაა; მღრ.:

"*ესე მღერასა ბედითსა ჰგავს, ვაჟთა ყმაწვილობასა*" (26,3). და "რა ესმოდის **მღერა** ყმისა, სმენად მხეცნიც მოვიდან" (968,1). "მოვეგებინან, ისმოდის ხმა **სიმღერისა** ზმირისა" (1448,4).

ილუსტრირების გარეშეც აშკარაა, რომ **სიმღერა** თანამედროვე სალიტერატურო ენაში ამ ერთადერთი მნიშვნელობით დამკვიდრდა. ამავე დროს, ცალკე აღნიშნავენ ამ სიტყვის ლიტერატურათმცოდნეობით (ტერმინოლოგიურ) მნიშვნელობას: "2) პატარა ლირიკული ლექსი, რომელიც ითხზება სიმღერისათვის. ამდენად, მისი ტექსტი მარტივია, დაცულია სტროფიკა, ზუსტი რითმა, ზმირად აქვს რეფრენი. ზმირია შემთხვევა, როდესაც ლირიკულ ლექსებზე იქმნება მუსიკა და ისინი სიმღერად იქცევა. სასიმღერო ლექსების უმრავლესი წყაროა ხალხური სიმღერები (ლექსები), რომლებსაც სხვადასხვა დანიშნულება აქვს: საშობაო, სააღდგომო, იავნანისა, სუფრული, შრომითი, მგზავრული, ლაშქრული და სხვ.; 3. ეპიკური ან ლირიკულ-ეპიკური ნაწარმოები ისტორიულ ან საგმირო თემაზე (მაგალითად, "სიმღერა როლანდზე"... "სიმღერა ქარიშხალაზე" და მისთ.); 4. ისტორიულ-საგმირო ან ლეგენდურ-მითოლოგიური შინაარსის ნაწარმოებთა ცალკეული თავების სახელწოდება (ჰომეროსის, დანტეს და სხვ. პოემათა თავებისა)" (ა. და რ. ჭილაიები, ლიტმცოდნეობის ცნებები, თბ. 1984).

უნდა ვივარაუდოთ, რომ ეს მნიშვნელობები უცხოენოვანი ლიტერატურული გავლენის შედეგად, განსაკუთრებით ეს ითქმის 3) და 4) მნიშვნელობებზე. მე-2 მნიშვნელობისათვის კი არ შეიძლება არ გაგვანსენდეს გერმ. Lied და რუს. Песня ტერმინები (მაგ. ჰ. ჰაინეს "სიმღერების წიგნი" [Buch der Lieder] და სხვ.)

მაგრამ, ამავე დროს, არანაკლებ საყურადღებოა ცალკეული დიალექტების ჩვენება, რომელიც ადასტურებს ამ ფუძის სემანტიკის კიდევ უფრო დავიწროებას გარკვეული ტერმინოლოგიური (თანაც – ურთიერთგანსხვავებული) შინაარსით:

თანახმად ა. შანიძის „მთის კილოთა ლექსიკონისა“, რომელიც ამ დიალექტთა ერთი საუკუნის წინანდელ ვითარებას ასახავს:

სიმღერე ჯ.ფშ. პოეტური ნაწარმოები ცდისა და მამაცობის ~~სიმღერე~~ ~~სიმღერე~~ თ. (ლექსი – სასიყვარულო ნაწარმოები ქალის სიყვარულს შესხვეტილ ლექსი და სიმღერე სხვადასხვა მოტივზე უნდა დაუკრან).

ალ. ჭინჭარაულის „ხევსურული ლექსიკონის“ მიხედვით:

სიმღერე – უაკომპანიმენტოდ დასამღერებელი, ჩვეულებრივ, საგმირო ხასიათის ლექსი. სიმღერენიც არიან ბერუაიშვილის სიკვდილზე ნათქვამნი (ხევს. თ. 373,3).¹

სიმღერა სიტყვის ტერმინოლოგიურ შინაარსთან დაკავშირებით უაღრესად საინტერესოა ამ ცნების ესოდენ ხშირი გამოყენება ვაჟა-ფშაველას პოეზიაში, თანაც არცთუ ერთგვაროვანი ფუნქციით. გიორგი ლეონიძის რედაქტორობით გამოსული ვაჟას ხუთტომეულის პირველი ტომის (1961 წ.) „ვარიანტებისა და შენიშვნების“ წინათქმაში წერია:

*„ვცდილობდით ვაჟას თხზულებანი დაგვებეჭდა იმ სახით, როგორც ავტორის ხელიდან გამოვიდა. ეს პრინციპი დარღვეულია მხოლოდ ერთ შემთხვევაში, – ცალკეული ლექსების დასათაურებისას. საქმე ის გახლავთ, რომ ვაჟას უამრავი ლექსის სათაურად ნახმარი აქვს **სიმღერა** (გარდა იმისა, რომ გვხვდება კიდევ „მთიულის სიმღერა“, „პატარა მწყემსის სიმღერა“, „დათვის სიმღერა“, „კურდღლის სიმღერა“, „ბაყაყის სიმღერა“ და ა. შ.). შეიძლება ითქვას, რომ ~~სიმღერა~~ ვაჟასთან **ლექსის** სინონიმია და მართლაც ეს სათაური არსებითად ლექსის დაუსათაურებლად დატოვებას უღრის. ყველა ეს ლექსი „**სიმღერის**“ სათაურითვე რომ დაგვებეჭდა ჩვენს გამოცემაში, ეს პრაქტიკულად დიდ უხერხულობას შექმნიდა: გაჭირდებოდა სათაურით ლექსის მოძებნა, ციტირების დროს სათაურის მითითება და ა. შ. ამიტომ ჩვენ ვამჯობინეთ, წინა გამოცემებელთა მსგავსად, სათაურად გამოგვეტანა ლექსის პირველი სტრიქონი, ხოლო „სიმღერა“ კი მას იქვე, ფრჩხილებში მივუწერეთ. სათაურად „სიმღერა“ დატოვებულია, თუ ლექსს აქვს მიძღვნა, ან ქვესათაური, რომლის მიხედვითაც იგი სხვა „სიმღერებისაგან“ გამოირჩევა“ (ტ. 1, თბ. 1961, გვ. 429).*

„სიმღერა“ „კლასიფიკატორით“ ნიშანდებული ლექსების უსათაუროთა ანალოგიურად წარმოდგენა გამოცემებში, ამგვარად, უფრო ადრინდელი ტრადიციაა, ვიდრე პოეტის თხზულებათა ხუთტომეული, მაგრამ ამ გამოცემაში აღნიშნულ პრინციპს საბოლოო და სისტემური ხასიათი მიანიჭა. სრულიად აშკარაა, რომ არაზუსტია ანალოგია „ბაყაყის სიმღერასა“ და მსგავს დასათაურებებსა და „სიმღერა“ ტერმინის პოეტიკური დანიშნულებით გამოყენებას შორის და, მით უფრო, მნიშვნელოვანია ამ ცნების ნამდვილი დანიშნულების ამოცნობა.

პირველი ფიქრით, შესაძლებელია ლექსების ამგვარი ავტორისეული სახელდება პოეტის იმ ჩვეულებას – ასევე ფოლკლორული ტრადიციიდან მომდინარეს – შეიძლება უკავშირდებოდეს, რომლის თანახმადაც ვაჟა ლექსის წერისას ხშირად იღებდა ფანდურს ხელში და ამ აკომპანირებით აწყობდა სტრიქონებს. მაგრამ ამ აზრის საწინააღმდეგოდ მეტყველებს ის, რომ ამ სახელწოდებით მარკირებული ლექსები რიტმულ-მელოდიკური თვალსაზრისით (ანუ „სასიმღერო“ თვისებით) არაფრით გამოირჩევა დანარჩენი ლირიკული ლექსებისაგან. მეტიც, ამგვარად დასათაურებულ ლექსთაგან ერთი-ორი იმ საზომის ლექსიც არის, რომელიც სულაც არ მიიჩნევა სასიმღეროდ; მაგალითად, 1897 წლით დათარიღებული 10-მარცვლიანი ლექსი:

„ბედის მომლოდნე უბედოდ დავრჩი,
გამწარდა ჩემი სიცოცხლე-ყოფა.
სხვას ვერას ვამბობ, ამას ვიძახი:
იმ დელაჩემმა რისთვისა მშობა?!“

„ვაი, რა ფუჭად გული ვაბეგრე,
უკვალოდ რჩება ნავალი ჩემი!“

ამის გათვალისწინებით, ამგვარი ლექსების სპეციფიკის განსასაზღვრად უნდა ვიფიქროთ მათს პოეტიკურსა თუ შინაარსობრივ თავისებურებაზე. ლექსის ტექნიკითა და პოეტიკით მათი აბსოლუტური უმრავლესობა, ერთი შეხედვით, არაფრით გამოირჩევა ვაჟას დანარჩენი ლირიკისაგან. ცხადია, ჩნდება სურვილი, რაიმე თავისებურება ვეძებოთ პროსოდიკაში, რაკი ვიცით, რომ შაირის ვერსიფიკაცია იძლევა ერთგვარი ფუნქციური დატვირთვის შესაძლებლობას.² მაგრამ ამ მხრივ ამ ხასიათის ლექსების ვერსიფიკაციული ვარიანტი – დაბალი შაირი 5/3 დამუხვლით, საკმაოდ სტანდარტულია და რაიმე სპეციფიკურ თვისებას არ ავლენს.

ამ თვალსაზრისით უპირველესად ყურადღებას იქცევს ამ ციკლის ლექსების მიმართება აღნიშნული

¹ ტერმინოლოგიური ხასიათის მნიშვნელობის ცვლის თვალსაზრისით უნებურად არ უნდა იყოს ლექს- ფუძიდან მომდინარე ნასახლარი ზმნების საპარისპირო მიმართულების სემანტიკური გადაწყვეტა ხევსურულში: ლექსობ-ს 1. ძღერის. 2. ლექსის თხზავს, ლექსს გამოთქვამს. ილექსებ-ს იმღერებს, ლექსს დაამღერებს. აბა, რომენ ილექსებთ, რომენმ იცით ლექსობა? მაღლქსარი 1. მომღერალი. 2. ლექსის გამოთქმელი, მოლექსე (ალექსი ჭინჭარაული. ხევსურული ლექსიკონი, „ქართული ენა“, თბ., 2005, 1179 გვ.).

² მაგალითად, ცნობილია, რომ მაღალ შაირს უდასტურდება ამგვარად მარკირებული დატვირთვა (იხ. ჩვენი ენა ჩვენი არსობისა, თბ., 2013, გვ. 220).

ტერმინის იმ გაგებასთან, რაც პოეტისათვის მშობლიურ მთის დიალექტებში დასტურდება. როგორც ითქვა, „სიმღერე“ ფორმა ფშავ-ხევსურულში („სიმღერა“ – თუშურში) საგმირო, ბალადური ხასიათის პოეტური ნაწარმოებია. არის თუ არა მათი მონათესავე ვაჟას ამგვარი დასათაურების ლექსები?

ვაჟას „სიმღერის“ ციკლის ლექსებში ასეთი თემატური კავშირი არა ჩანს. მართალია, არის ლექსები, რომლებიც სულისკვეთებით ენათესავენ ხალხურ საგმირო თემატიკას, მაგრამ მათი სათქმელი ბევრად უფრო განზოგადებულია, ვიდრე ფოლკლორულ „სიმღერებში“ გვაქვს; მაგალითისათვის გამოდგება ვაჟას „ფშავლის სიმღერა“:

მკვდარი ნურვისა გგონივართ,
გრძნობა-მიხდილი ლეშია,
კიდევაც მიღულს ვაჟასა
მთიური სისხლი მკერდშია.
რად-რა დავკარგავ იმედსა?
რად-რა ჩავიცვამ შავებსა?
რა მაქვს მე სამგლოვიარო,
ვენაცვლე შენსა თვალბსა?!
სანამ კი ვსუნთქვ ბედკრული,
შევყურებ მზეს და მთვარესა,
შენს სიბეჩავს დავაცკვთ
ჩემს დაწყლულს მკლავებსა.

თუ გილალატო, დედაო,
ნუმც დავიმარხო მთაშია,
ნუ დასდვან ვაჟის ფშავლისა
ხმალი სატირლის თავშია.
ნუ დამიტიროს ქალ-რძალმა
საკაცეზედა კარშია;
შავეთში გამგზავრებულსა
ცხენი წამექცეს წყალშია;
ქვეყნისგან შაჩვენებულმა
ბინა დავკარგო ცაშია,
გამიწყდეს ბეწვის ხიდაი,
ჩავვარდე კუპრის ზღვაშია!

ამ ლექსში არის გმირული შემართობაც, კაი ყმის თავდადებისა და დაფასების მოტივიც („ნუ დასდვან ვაჟის ფშავლისა ხმალი სატირლის თავშია“), ფიცის მომენტიც. ზოგჯერ ამგვარ ლექსში შეგონების პათოსია წინ წამოწეული („ის-კი არ არის ბიჭობა, რო გამაგრებდენ, ჰმაგრობდე...“); მაგრამ აქ არ არის ის კონკრეტიკა, რაც ხალხური ბალადების, საგმირო ლექსების წარმმართველია.

როგორც ჩანს, ვაჟასთან ამ კატეგორიის ლექსები არცთუ ერთგვაროვანი შინაარსისაა და მათში საგმირო ხასიათის ნაწარმოებები თითქმის არ დასტურდება. ამ ლექსებისათვის საერთო შეიძლება ერთგვარი მწუხარე განწყობა იყოს, ოღონდაც არა – უიმედობა და სასოწარკვეთა (გავიხსენით პოეტის ფილოსოფია:

„მხოლოდ მაშინ ვარ ბედნიერ, როცა ვარ შეწუხებული“...). შეიძლება აქ იყოს ნათესაობის ფარული ძაფები ხალხურ „სიმღერეთა“ უტენ სულისკვეთებასთან.

საზოგადოდ, ვაჟას ამ ციკლის ლექსთა თემატური ქარგა არც საწყისი ლირიკული ინტრიგისა, არც მისი განვითარებისა და არც ლექსის დაბოლოების მიხედვით არ ექვემდებარება რაიმე ერთ სტანდარტს. ასეთი ლექსების დასაწყისის მიხედვით გვაქვს:

ა) ჯავრისა და მწუხარების განცდა:

„ერთხელც იქნება, მოკვდები,
მივებარები მიწასა, -
გულსა და გრძნობას შაურევ
ცივის სამარის ქვიმასა...“

„ყველასა გვაქვის, ნუ გიკვირთ,
საცხოვრებისო წუხილი...“

„ვერას დამაკლებ, ვარამო,
რაგინდ გულს მჭიდო ბჯღალები,

თუ შენ მე დამაძაბუნო,
ნუმც მიტირებენ თვალბი...“

„გულო, რას დაჰლონებულხარ,
რას იბურები ნისლითა?
განა სულ ესრე ვიქნებით
დაკრუნჩხვილები ყინვითა!...“

„ხორცო, დაჰნელდი, დამჰლევი,
სულო, იხარე, ჰლაღობდე...“

ბ) ბუნება – ნაღვლის თანაზიარი ან როგორც მხოლოდ განწყობის ფონი:

„გაზაფხულს ია ამოდის,
სთველში ირემი ყვირისო, -
ე ჩემი გული ტიალი
ისევ და ისევ ტირისო...“

„თქვენი ჭირიმე, ჰოი მთებო,
ქელაწვდილებო ზეცადა,
რამ გაგაჩინათ, ნეტარა,
ჩემფერის კაცის ბედადა?!
...
თქვენ როცა გხედავთ, ტივლებო,
მუხლს ვიყრით, გული ღონობსა...“

გ) იშვიათად ამგვარ სტრიქონებში სამიჯნურო განწყობაც არის გადმოცემული:

„რამ გაგაჩინა, ქალო,
ლერწმად აჭრილო წელშია...“

„ისევ შენ, ისევ, ქალო,
მომხედე, გამიცინია.
შენ მაინც ნუ მიღალატებ,
მოვკვდები - დამიტირია...“

ლექსების დასასრულიც, ცხადია, არ არის ერთგვაროვანი, მაგრამ აქ უფრო იკვეთება საერთო პათოსი - სიმტკიცე, გაუტეხლობა, შეძარბობა:

„ჩვენც შევეუფერებთ კიჟინით
ყოვლგნებ ბუნების ღხენასა.
იმედი ბევრად სჯობია
უაზრო ბედისწერასა.“

„აზრის და სიმართლისათვის
მხოლოდ ვაჟკაცი კვდებისა...
ალალიც იმაზედ არის
ნანა და ძუძუ ღედისა!“

„თავს ევლებოდეს ქვეყანას
სხივ-უვნებელი მთვარია.“

ზოგჯერ მკვეთრად იწვევს წინა პლანზე მორალისტური პოზიცია, რომელიც იშვიათად ნიშნისმოგების ინტონაციითაც არის გაჯერებული:

„ტყუილად იტყვის - კაცი ვარ,
თავზედა ქუდი მხურია, -
ის, ვისაც კარგის საქმისად
ვარამიც არა სწყურია!“

ამით ცოტად ვძლევთ სიკვდილსა,
იგია კუბოს შეენება.“

„სიკვდილის შემდეგ თავისი
კარგი გავწიროთ ხსენება,

„ხომ ჰხედავთ, ბოლოს გამწარდა
ის ტკბილი დანაპირები,
გახუნდა მუნდირებზედაც
ოქროთ ნაფერი ღილები!“

მაინც რა შეიძლება მივიჩნიოთ ამ მრავალფეროვანი ლირიკული ციკლის საერთო ფოკუსად, რაც მათს დასახელებას გაამინაარსებდა და ახსნიდა?

ვფიქრობთ, ეს „სიმღერები“ ვაჟას ლირიკული ფილოსოფიის გამოხატულებაა: რომანტიკული წუხილი არდათმობის, გაუტეხლობის სულისკვეთებით. ვაჟა-ფშაველას „სიმღერა“ არ არის ხალისი და ლაღობა, ის წუხილი და ტკივილია, ოღონდ ტკივილი არა გატეხილი, ბედს დამორჩილებული ადამიანისა, არამედ კაი ყმისა, რომელიც „ტკივილს არ გამოიტყოდეს“. მის ამ პათოსს კარგად გამოხატავს ისეთი პოეტისეული „სიმღერა“, როგორცაა „დამსეტყვე, ცაო...“:

„დამსეტყვე, ცაო, დამსეტყვე,
აქა ვარ ჩემის თავითა,
გულითა გაუტეხელი,
მოულალავი მკლავითა.
რაც უნდა ჭირი მომკერძო,
ბილწთ არ შავეკვრი ზავითა;
მცნებას ვერ შემაცვლევენებ
მოზღვაგებულის ავითა!..“

. . .
სანამა ვცოცხლობ, გულში მაქვს, -
კეთილსა ვეგანდე ზიარად;
ვერ მივცემ მტერსა მამულსა
საჯიჯგანად, დასაზიანად
ნუ გეგონებათ, დავლაჩრდი, -
ჯერ ისევა ვარ ფხიანად.“

უაღრესად ნიშანდობლივია, რომ რამდენიმე ასეთი „სიმღერა“ უზენაესის რწმენის ხაზგასმით არის დაგვირგვინებული:

„მე მაინც ზეცას შევცქერვი,
მტკიცედ მჭერელი რჯულისა:

„შენა ხარ, ღმერთო, პატრონი
კაცისა დაკარგულისა!“

ცხადია, აქ შემთხვევით არ ჟღერს რუსთაველის სიტყვების რემინისცენცია: „...მიცან ამბავი მის ყმისა დაკარგულისა!“ და „მაგრა ღმერთი არ გასწირავს კაცსა შენგან განაწირსა“...

ვფიქრობთ, სწორედ ამ ქვეტექსტის შემცველი პოლემიკა ვაჟას ერთი „სიმღერა“ „რომელსაც ქვესათაურად „(პასუხად)“ უზის და რომელიც კარგად გამოხატავს ყოველივე ზემოთქმულს:

„მე რო ტირილი მეწადოს,
თქვენ ვის რა გინდათ, ნეტარა?
ერთი იცინის, სხვა სტირის,
ესეთი არის ქვეყანა.
ვისაც არ მოგწონსთ ტირილი,

ის ნუ დასჯდებით ჩემთანა;
მტირალის სტვირის პატრონი
ფენს როგორ გავსწვდი თქვენთანა?!
მაგრამ გავიგებთ ერთხელაც,
ვინ ახლო ვსდგევართ ღმერთთანა.“

შეიძლება დავასკვნათ: ვაჟასეული ტერმინი „სიმღერა“ გარკვეულ ჟანრობრივ კლასიფიკაციას გვთავაზობს. ამ ციკლის ლექსები ყველაზე უფრო ელევგიების ჟანრს განეკუთვნება, მისი უფრო ძველი, ფართო შინაარსით, შეიძლება ითქვას, ვაჟას „სიმღერები“ რომანტიკული ელევგიებია – ქართული რომანტიზმისა და ელევგიის ერთგვარი სინთეზი.

გთავაზობთ წერილში გამოყენებულ შემოკლებათა განმარტებას:

A-92 – კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის A ფონდის ხელნაწერი.

Ath-11 – ათონის ივერიის მონასტრის ქართული კოლექციის ხელნაწერი.

ბალ. – ბალავარიანის ქართული რედაქციები, გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ილ. აბულაძემ, ა. შანიძის რედაქციით, თბ. 1957.

ბ. კეს-ეჭქს. დღ. – ბასილი კესარიელი, ექუსთა დღეთად. – უძველესი რედაქციები ბასილი კესარიელის „ექუსთა დღეთადსა“ და გრიგოლ ნოსელის თარგმანებისა „კაცისა აგებულებისათჳს“ X-XIII სს-თა ხელნაწერთა მიხედვით, გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ილ. აბულაძემ, თბ. 1964.

გამოსლ. – წიგნი გამოსლვათად, ძველი აღთქმა.

ესაია – წინასწარმეტყველებად ესაიადისი, ძველი აღთქმა.

pb. შორ. – სიბრძნე ისუ ზირაქისი. – ბაქარის ბიბლია, 1743 წ. მოსკოვის გამოცემა.

I კორ. – კორინთელთა მიმართ პირველი ეპისტოლე პავლესი.

C ლ. – სახარებად ლუკადისი, აღიშის ოთხთავი.

მრთ. A, ანტ. დ. – ათანასი ალექსანდრიელი, ჳსენებად წმიდისა ანტონისი. – კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის A-1109 ხელნაწერი.

მ. სწ. – მამათა სწავლანი, X-XI სს-თა ხელნაწერების მიხედვით, გამოსცა ილ. აბულაძემ, ა. შანიძის რედაქციით, თბ. 1955.

M მსჯ. – წიგნი მსაჯულთა, მცხეთური ხელნაწერი (A-51).

M I ნშტ. – წიგნი პირველი ნეშტთა, მცხეთური ხელნაწერი (A-51).

ა. ჳინჭ., ხევს. ლექს. – ალ. ჳინჭარაული, ხევსურული ლექსიკონი, თბ. 2005.

ხევს. თ. – ალ. ჳინჭარაული, ხევსურულის თავისებურებანი, თბ. 1961.

H-341 – კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის H ხელნაწერი.